

вимогам, встановленим до позовів, які пред'являються у порядку цивільного судочинства». Положення абзацу 3 п. 17-1 видалити.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес, підручник, за ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного, Київ, 2013, 544 с.
2. Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01.12.1994 р., веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.05.2022).
3. Постанова Пленуму Верховного суду України № 4 від 31.03.1995 р. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text> (дата звернення: 01.05.2022).
4. Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ, НАВС, 2021 р., 376 с.

Ключові слова: кримінальний процес, інститут реабілітації, реабілітація, відшкодування шкоди, моральна шкода.

Key words: criminal process, institute of rehabilitation, rehabilitation, compensation for damage, moral damage.

СЛІПЕНЮК ТЕТЯНА МИХАЙЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності*

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Статтею 3 Конституції України закріплено вихідну засаду правової держави – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. На державу покладено обов'язок не лише визнавати, а й гарантувати і забезпечувати додержання прав людини й громадянина, сприяти їм у реалізації своїх особистих прав.

Разом з тим, у зв'язку з повномасштабною військовою агресією Російської Федерації проти України та запровадженням в нашої країні воєнного стану, правова регламентація взаємовідносин особи і держави зазнала численних змін. Торкнулись останні й порядку здійснення кримінального провадження. Враховуючи той факт, що в саме в кримінальному провадженні найбільше обмежуються конституційні права

та свободи людини і громадянина, важливим є недопущення зловживань процесуальними повноваженнями. Особливо гострим це питання є в умовах російсько-української війни, адже окремим суб'єктам кримінального провадження надано додаткові специфічні процесуальні повноваження. Всі вище наведені положення вказують на актуальність дослідження судового контролю у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану як одного із найбільш дієвих механізмів захисту прав його учасників та протидії зловживанням процесуальними повноваженнями.

Однією із функцій судової влади в Україні є здійснення судового контролю у кримінальному процесі. У п. 18 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) закріплено, що реалізація останнього відноситься до повноважень слідчого судді [2]. Аналіз положень чинного кримінального процесуального законодавства дає змогу дійти висновку, що судовий контроль передбачає контроль слідчого судді за законністю та обґрунтованістю рішень, дій чи бездіяльності дізнавача, слідчого та прокурора, застосування обмежень конституційних права та свобод людини і громадянина під час проведення досудового розслідування за допомогою заходів забезпечення кримінального провадження, а також проведення певних гласних та негласних слідчих (розшукових) дій. Як справедливо вказує В. Я. Марчак, «вагомість та ефективність судового контролю за дотриманням прав людини полягає в тому, що навіть сам факт його існування справляє позитивний вплив на роботу правоохоронних органів. Нагромаджений досвід у цій сфері демонструє двоякий ефект цього інституту. По-перше, суд, визнавши, що є порушення прав людини, забезпечує їх відновлення. По-друге, підвищується рівень якості роботи в правоохоронних органах у кримінальних провадженнях, що підлягають судовому контролю» [5, с. 145–146].

Як й більшість інститутів кримінального процесу, досліджуваний інститут зазнав певних змін та доповнень. Так, Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 року № 2201-IX внесено зміни та доповнення до ст. 615 КПК України, якими закріплено, що у разі відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, надання дозволу на проведення певних гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, продовження строків кримінального провадження та здійснення загальних обов'язків щодо захисту прав людини, їх може виконувати керівник органу прокуратури [4].

При цьому скарги на рішення, дії чи бездіяльність самого керівника органу прокуратури щодо реалізації вище наведених повноважень, у відповідності до ч. 4 ст. 615 КПК України, мають бути розглянуті слідчим суддею суду, в межах територіальної юрисдикції якого закінчено досудове розслідування. Однак, у випадку об'єктивної неможливості провадження правосуддя таким судом, вказані скарги мають бути

розглянуті найбільш територіально наближеним судом, який може реалізовувати цю функцію, чи іншим судом, визначеним в порядку, регламентованому законом.

Як вбачається із ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», під час воєнного стану питання про зміну територіальної підсудності судових справ регулюється рішенням Вищої ради правосуддя, що приймається за поданням Голови Верховного Суду, за допомогою передачі провадження до суду, який територіально найближче розташований чи іншого визначеного суду. У випадку неможливості виконання Вищою радою правосуддя вказаного повноваження, воно провадиться за розпорядженням Голови Верховного Суду. Відповідне рішення є підставою для передачі усіх справ, що знаходились на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється [3]. Як відомо, на сьогодні Вища рада правосуддя не має повноважного складу, тому всі питання про територіальну підсудність розглядаються Головою Верховного Суду. Активні бойові дії на певній території, окупація чи оточення її ворожими силами, знищення приміщень суду та інші обставини вже стали причиною для видання цим суб'єктом більш ніж п'ятнадцяти розпоряджень про зміну територіальної підсудності судових справ у Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Київській, Луганській, Харківській, Херсонській, Чернігівській, та інших областях [6].

Як вже зазначалось судовий контроль у кримінальному провадженні передбачає оскарження рішень та дій чи бездіяльності й дізнавача, слідчого та прокурора. Даний елемент судового контролю не зазнав змін та доповнень та здійснюється в загальному порядку, встановленому главою 26 КПК України. Зокрема, згідно із ч. 1 ст. 306 КПК України вказані скарги мають бути розглянуті слідчим суддею місцевого суду, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, підсудних Вищому антикорупційному суду, – слідчим суддею цього суду [2]. На нашу думку, така законодавча позиція щодо можливості оскарження рішень, дій чи бездіяльності дізнавача, слідчого та прокурора суперечить загальній концепції забезпечення законності та ефективності кримінального провадження й захисту конституційних права та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану. Окрім того, в такому випадку створюються передумови для зловживання процесуальними повноваженнями дізнавачем, слідчим та прокурором, що є недопустимим.

Як було з'ясовано, законодавцем закріплена можливість зміни територіальної підсудності для здійснення судового контролю лише при оскарженні рішень, дій чи бездіяльності керівника органу прокуратури. Однак, на нашу думку, у разі відсутності на певній території України об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень щодо розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність керівника органу прокуратури, такої можливості нема й для судового контролю за законністю та обґрунтованістю виконання процесуальних повноважень дізнавачем, слідчим та прокурором. З огляду на вказане, існує необхідність внесення відповідних змін до розділу IX-1 КПК України.

Резюмуючи всі вище наведені положення, можна зробити висновок, що попри існування в Україні воєнного стану, законодавцем зроблені спроби щодо забезпечення судового контролю в нових умовах. Останнє ще раз показує силу та незламність українського народу у відстоюванні своїх конституційних права та свобод. Разом з тим, існують й певні прогалини у чинному кримінальному процесуальному законодавстві, які потребують негайного вирішення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
3. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України 14 квітня 2022 року № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>
5. Марчак В. Я. Судовий контроль за дотриманням прав людини згідно з кримінальним процесуальним законодавством України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 141–146.
6. Територіальна підсудність: розгляд судами справ під час воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211208_teritorialna-pdsudnst-rozglyad-sudami-sprav-pd-chas-vonnogo-stanu

Ключові слова: судовий контроль, кримінальне провадження, воєнний стан, слідчий суддя, зловживання процесуальними повноваженнями.

Key words: judicial control, criminal proceedings, state of war, investigating judge, abuse of procedural powers.

ТАВАКАЛЯН МАРІАМ БОРІКІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Актуальною проблемою в умовах складної соціально-економічної ситуації, поєднаної з реаліями воєнного стану на території України, стає злочинність серед неповнолітніх осіб, яка з кожним роком зростає. Так,